

ГАРАНТОВАНІСТЬ ДОТРИМАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

GUARANTEE TO COMPLETE GENERAL PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW

Задорожна С.М.,
к.ю.н., доцент кафедри європейського права
та порівняльного правознавства

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Стаття присвячена проблемі гарантованості дотримання загальних принципів міжнародного права як на національному, так і міжнародному рівні. Зокрема, висвітлюється питання узгодження внутрішньодержавного права із загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права, яке в сучасній науці та практиці міжнародного права не знайшло однозначного вирішення. У статті обґрунтовується необхідність нормативного визнання примату міжнародного права на основі загальновизнаних його принципів і норм. Досліджуються роль та практика суб'єктів національного та міжнародного права по забезпеченню реалізації та дотримання загальних принципів міжнародного права.

Ключові слова: загальні принципи міжнародного права, імплементація, визнання, примат міжнародного права, ратифікація, органи конституційної юрисдикції держав, конституційний контроль.

Статья посвящена проблеме гарантированности соблюдения общих принципов международного права как на национальном, так и международном уровне. В частности, освещается вопрос согласования внутригосударственного права с общепризнанными принципами и нормами международного права, который в современной науке и практике международного права не нашел однозначного решения. В статье обосновывается необходимость нормативного примата международного права на основе общепризнанных его принципов и норм. Исследуются роль и практика субъектов национального и международного права по обеспечению реализации и соблюдения общих принципов международного права.

Ключевые слова: общие принципы международного права, имплементация, признание, примат международного права, ратификация, органы конституционной юрисдикции государств, конституционный контроль.

The article is devoted to the problem of ensuring the observance of the general principles of international law both nationally and internationally. In particular, the issue of harmonization of domestic law with generally recognized principles and norms of international law, which in modern science and practice of international law has not been resolved unambiguously, is being discussed. At the present time of development of the international community, there is no unity of national legal systems in recognizing the doctrine of the primacy of international law, therefore, depending on the prevailing in the state theory of the correlation of international and national law at the constitutional level, the principles, methods and methods of realization of the norms of international law and its principles, in particular internal system of law. The article substantiates the necessity of normative recognition of the primacy of international law on the basis of generally accepted principles and norms. Also the role and practice of subjects of national and international law to ensure the implementation and observance of the general principles of international law are researched.

The peculiarities of the mechanism for the implementation of the general principles of international law are the result of the influence of the very nature of the principles, as natural-legal, universal and obligatory regulators of international legal relations. Despite the fact that international law requires States to comply with its basic principles, regardless of domestic law and specification in international legal acts, it is in them that the rules of "secondary" contain the effectiveness and guarantees of their observance. If the direct influence of the principles of international law, both universally recognized and natural law, exists outside the will of all subjects of international law and order, at least at the level of legal consciousness, moral and ethical and cultural level, then the norms providing it guarantee their fulfillment (secondary norms) should be consolidated and enforced in all the above-mentioned levels of legal systems. Only a holistic, coherent mechanism of the institutional, political and moral-ethical system for ensuring the implementation of the general principles of international law at the national, supranational and international levels can guarantee the realization of the goals and objectives that face all humanity in the form of general principles of international law.

Key words: general principles of international law, implementation, recognition, primacy of international law, ratification, bodies of constitutional jurisdiction of states, constitutional control.

У складній глобальній системі міжнародного порядку міжнародне право не є повністю самостійною нормативною системою, а знаходиться у постійній взаємодії з іншими соціальними регуляторами міжнародних відносин. У першу чергу це стосується тісної взаємодії норм міжнародного права з нормами національного права, узгодженості механізмів їх дії на підставі доктрини примату міжнародного права. Для того, щоб загальновизнані принципи та норми міжнародного права могли регулювати відносини за участю фізичних та юридичних осіб, вони повинні бути трансформовані до внутрішньодержавної (національної) правової системи у встановленому нею порядку. Обов'язковою умовою дотримання загальних принципів міжнародного права є гарантованість дотримання не лише на міжнародному рівні, але й при реалізації державами своїх внутрішніх функцій. Зокрема, загальновідомо, що масові порушення прав людини на національному рівні становлять загрозу глобальному миру та безпеці, оскільки є наслідком порушення всієї системи загальних принципів міжнародного права. Реалізація принципів міжнародного права у більшості випадків залежить від гарантованості їх національним правом, оскільки норма-принцип міжнародного права не тільки передбачає права та обов'язки суб'єктів міжнародних правовідносин на міжнародному

рівні, але і передбачає їх реалізацію шляхом організаційно-правових дій на національному рівні. Держава як організація суверенної публічної влади гарантує дотримання та виконання загальних принципів міжнародного права через систему органів держави та окремих посадових осіб та на основі змісту національного законодавства. В.Н. Денисов наголошує на тому, що «єдність процесу здійснення норм міжнародної і внутрішньої законності має обумовлювати визначення державами правової ідеології примату міжнародного права» [1, с. 30]. Аналогічну позицію займає і Міжнародний Суд ООН, який у Консультативному висновку від 26 квітня 1988 року вказав, що «достить нагадати фундаментальний принцип міжнародного права, який полягає в тому, що міжнародне право превалює над внутрішнім правом» [2]. На сьогоднішньому етапі розвитку міжнародного співтовариства не існує єдності національних правових систем у визнанні доктрини примату міжнародного права, тому в залежності від домінуючої в державі теорії співвідношення міжнародного і національного права на конституційному рівні визначаються засади, методи та способи реалізації норм міжнародного права та його принципів, зокрема у внутрішньодержавній системі права.

Незважаючи на те, що міжнародне право вимагає від держав дотримання принципів міжнародного права як

зобов'язань договірному, так і звичаєвого погодження, незалежно від стану внутрішнього законодавства, міжнародно-правова норма не має сили у сфері національно-правового регулювання без їх введення в норму національного права шляхом видання того чи іншого внутрішньодержавного акту чи інкорпорації в національне право іншим чином. Крім того, держава несе міжнародно-правову відповідальність за порушення того чи іншого принципу, а тому в її інтересах нормативно забезпечити таку відповідальність і суб'єктів національного права. Перефразовуючи відоме правило «незнання закону не звільняє від відповідальності», можна в даному випадку дотримуватися правила «незнання загальноправових принципів міжнародного права суб'єктами внутрішньодержавного права не звільняє від відповідальності відповідну державу» [3, с. 45].

Законодавці багатьох держав, слідуючи загальній тенденції відображення в національному праві положень міжнародного права, приймають конституційні норми, що передбачають орієнтацію на принципи і норми міжнародного права в окремих сферах життя суспільства. Наприклад, деколи підкреслюється відданість загальнолюдським цінностям. Так, у конституції Киргизької Республіки (ст. 16) говориться про загальноправові принципи і норми міжнародного права лише у зв'язку із забезпеченням основних прав і свобод людини. В конституції Узбекистану йдеться, що зовнішня політика виходить із загальноправових принципів і норм міжнародного права, найбільш важливі з них перераховані (ст. 17). Конституція Республіки Молдова (п. 2 ст. 4) надає перевагу міжнародним нормам тільки у випадках невідповідності національних законів пактам і договорам про основні права людини, однією зі сторін яких є Республіка Молдова [4]. Після Другої світової війни в ряді країн були прийняті нові конституції. Саме в них – повосенних конституціях – знайшло місце закріплення основних принципів, які є основами міжнародного миру та встановлення добросусідських відносин між різними країнами. В більшості конституцій європейських держав загальноправові принципи та норми міжнародного права, а також норми міжнародних договорів входять до національних правових систем. Одним із перших перевагу загальноправових принципів міжнародного права над нормами національного законодавства закріпив у своєму Основному законі німецький законодавець. Зокрема, в Основному законі Федеративної Республіки Німеччина 1949 року міститься положення про те, що «загальноправові норми міжнародного права є складовою частиною федерального права. Вони мають перевагу над законами і породжують права та обов'язки безпосередньо для осіб, які мешкають на території Німеччини» (стаття 25) [5, с. 25]. Конституція Республіки Білорусь передбачає, що «Республіка Білорусь визнає пріоритет загальноправових принципів міжнародного права та забезпечує відповідність їм законодавства» (абзац перший статті 8). Конституції деяких країн Європи застосовують імплементаційні механізми, які визнають загальноправові принципи та норми міжнародного права тільки при здійсненні зовнішньополітичної діяльності. Це передбачено, зокрема, конституціями Азербайджанської Республіки (стаття 10), Республіки Вірменія (стаття 9), Литовської Республіки (стаття 135) та Конституцією України (стаття 18) [5, с. 26]. Норми окремих конституцій конкретизують застосування загальноправових принципів і норм міжнародного права. Так, зокрема, Конституція України визначає, що зовнішньополітична діяльність України здійснюється на основі загальноправових принципів і норм міжнародного права. Статут СНД в якості одного з принципів, на яких ґрунтується правова політика країн Співдружності, вказує «верховенство міжнародного права в міждержавних відносинах» (ст. 3).

Найбільш загальний огляд нормативного вирішення питання про взаємодію міжнародного і національного права дає змогу дійти висновку про відсутність єдності у вирішенні даної проблеми, а тим більше говорити про абсолютне визнання примату міжнародного права на національному рівні. Однак варто зауважити, що питанню зближення міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм приділяється значна увага. Така ситуація, як вбачається, є значною прогалиною у міжнародно-правовому регулюванні, адже основне навантаження по дотриманню основних принципів міжнародного права покладається на внутрішнє право, тоді як міжнародний механізм на сьогоднішній день відіграє не більше як субсидіарну, корегуючу роль у цьому процесі.

Унікаючи дослідження досить обширної проблеми узгодження національного та міжнародного права, зазначимо, що на сьогодні, як засвідчує не тільки доктрина, але і практика, переважаючою є концепція імплементації. В доктрині міжнародного права термін «імплементація» іноді є синонімом трансформації в широкому розумінні цього слова.

З позиції загальної теорії права держава, беручи на себе зобов'язання по забезпеченню механізму реалізації ідей, принципів і норм міжнародного права у внутрішньодержавному праві, здійснює творчу консолідацію, адже в цей процес включаються різні суб'єкти законодавчої й правозастосовної діяльності [6; с. 142]. Таким чином, імплементація міжнародного права у внутрішньодержавне не просто доцільна, а об'єктивно закономірна. Навіть прибічники теорії прямої дії міжнародного договору в національному законодавстві не заперечують необхідності трансформаційного процесу на сучасному етапі розвитку правової системи України.

Імплементацію норм міжнародного права покликани забезпечувати норми конституційного, кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного права України. Міжнародне право зобов'язує держави забезпечити безумовне виконання всіх його норм як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівні. В цих цілях держави повинні застосовувати міри правового, організаційного характеру, а також навчання і розповсюдження знань [6; с. 148]. Відповідно, можна зробити висновок: ефективність імплементації залежить як від наявності в національному праві відповідних юридичних норм, що забезпечують правове регулювання способу імплементації, так і від дієвого організаційно-правового механізму по забезпеченню повноти, всебічності й оперативності даного процесу. Але такий організаційно-правовий механізм до даного часу в Україні не створений.

Нагальною проблемою сучасного міжнародного права можна назвати питання про роль ратифікації в міжнародному праві. Інститут, передбачений Віденською конвенцією 1969 р., починає зазнавати все більшої критики юристів-міжнародників (М. Ясен, Р. Аго, Ш. де Вішпер та ін.), які вважали його засобом гальмування розвитку міжнародного права і можливості держав ухилитися від виконання своїх міжнародних зобов'язань. Понад 80% міжнародних договорів діють без ратифікації, за фактом підписання, або надання на них згоди державами в інший спосіб [7; с. 45].

На основі принципів права будеється вся внутрішньонаціональна система законодавства, а відповідно, і діяльність усіх національних органів, на які покладається обов'язок по нагляду за дотриманням та реалізацією норм права. Принципи міжнародного права тут не є виключенням. Втільюючись у різних формах внутрішнього права, загальні принципи міжнародного права зумовлюють єдині змістовні характеристики всього національного права держави. Реалізуючись разом із нормами національного права, загальні принципи міжнародного права забезпечують на рівні кожної національної системи реалізацію цілей і завдань, необхідних для забезпечення стабільного та мирного співіснування всього міжнародного співтовариства.

Тому не менш важливою в механізмі реалізації загальних принципів міжнародного права є роль державних органів та установ, і, безперечно, провідну роль тут відіграють суди.

Норми міжнародного права зобов'язують державу в цілому, а не окремі її органи чи посадові особи. В свою чергу, кожна держава повинна конкретизувати міжнародно-правові зобов'язання, що випливають із загальних принципів у міжнародному праві, визначаючи органи і посадових осіб, відповідальних за їх виконання.

Враховуючи важливість дієвого функціонування загальних принципів міжнародного права в правовій системі будь-якої країни, органи конституційної юрисдикції мають повноваження щодо вирішення питання про місце в правовій системі держави принципів міжнародного права, їх співвідношення з нормами національного права. Як правило, органи конституційної юрисдикції підтверджують дотримання державами принципів міжнародного права, як, наприклад, це було зроблено Конституційним судом Республіки Словенія в справі щодо судового імунітету іноземних представництв. У Рішенні від 8 березня 2001 року Суд зазначив, що «дотримання принципу суверенної рівності є необхідним для забезпечення міжнародного співробітництва та взаєморозуміння між державами» [8]. Аргументуючи свою позицію щодо права іноземного представництва на судовий імунітет, Суд підкреслив, що «судовий імунітет впливає із принципу рівності держав. Правило – *par in parem non habet jurisdictionem* – (рівний над рівним не має юрисдикції) також має свою основу саме в цьому принципі. Правило – *par in parem non habet jurisdictionem* – відповідно до якого суб'єкти, які знаходяться в такому становищі, не можуть винести справу на розгляд суду одного з них. Основа цього правила є конституційно виправданою, а виключення з судової юрисдикції є необхідним з огляду на здійснення такого принципу» [8, с. 131–132].

У доктрині міжнародного права піднімалася та жваво дискутувалася проблема [9] позбавлення судового імунітету держави в разі порушення нею імперативних принципів *jus cogens*, зокрема порушення принципу прав людини. На сьогоднішній момент дана проблема не знайшла свого однозначного визнання ні в доктрині міжнародного права, ні в практиці національного та міжнародного правосуддя.

На національному рівні не завжди чітко закріплюється поняття загальноновизнаних принципів міжнародного права та не вирішується проблема відповідності їм нормативних актів органів держави. Таку прогалину покликани заповнювати органи конституційної юрисдикції держави. Так, Конституційний суд Республіки Словенія в Рішенні U-I-6/93 про конституційність та законність Декрету про Військові суди підтвердив загальне правило, що «ті положення Декрету про Військові суди від 25 травня 1944 року, які навіть на час їх дії протирічили загальним принципам, визнаним цивілізованими націями і які протирічать Конституції Республіки Словенія, не повинні використовуватися в Республіці Словенія». Таким чином, Конституційний суд підтвердив, що загальні правові принципи, визнані цивілізованими націями, підпадають під категорію загальноновизнаних принципів міжнародного права. Він також наголосив на тому, що «загальні принципи закону, визнаного цивілізованими націями», наприклад принцип *nullum crimen sine lege*, підпадають в межі цієї категорії норм міжнародного права» [10, с. 45].

Конституційний контроль за відповідністю національних законів положенням загальних принципів міжнародного права є новою функцією органів конституційної юрисдикції держав та передбачає контроль за узгодженням положень національних законів із нормами універсальних міжнародних договорів, що закріплюють загальні принципи міжнародного права та в першу чергу в галузі захисту прав людини. Такий контроль дозволяє врегулю-

вати всі спірні питання щодо міжнародного договору до його ратифікації та, відповідно, усунути спірні ситуації щодо його застосування; запобігає прийняттю неконституційних актів на національному рівні, а відповідно, дозволяє більш відповідально підходити до міжнародних зобов'язань держави.

Звичайно, інституційний механізм на національному рівні не обмежується конституційним контролем. До механізму реалізації загальних принципів міжнародного права має долучатися вся система національних органів, серед яких особливої ролі набувають органи внутрішніх справ. Виходячи з основних своїх завдань по забезпеченню охорони прав людини, її законних інтересів та інтересів суспільства, пріоритетним напрямком діяльності має стати реалізація основоположного принципу міжнародного права «дотримання прав і свобод людини». Така діяльність, безперечно, повинна базуватися на загальноновизнаних принципах міжнародного права, які повинні закріплюватися та конкретизуватися у внутрішніх актах, якими керуються дані органи держави. Не варто забувати і про особливу роль в інституційній системі всіх рівнів й уповноваженого по правам людини, що діють при парламентах усіх рівнів.

На міжнародному рівні основними гарантами дотримання загальних принципів міжнародного права виступають органи міжнародного правосуддя, які відіграють основну роль в утвердженні міжнародного права як «живого організму», де правове регулювання відповідає дійсності суспільних відносин, які вони регулюють на основі принципу справедливості. Зокрема, в роз'яснювальній та тлумачній діяльності передусім Міжнародного Суду ООН та Європейського суду з прав людини утвердилася практика, за якою вони все частіше керуються фактичними обставинами та ситуацією, що розглядається, відходячи від усталеної позитивістської практики суворого слідування конкретних норм договору. Як показав аналіз, поняття справедливості має істотне значення для концепції справедливого стану права, а особливо судового рішення. Зважаючи на те, що це поняття є філософським, воно має бути чітко визначеним та обґрунтованим. У свою чергу, Міжнародний Суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй (ООН), заснований Статутом Організації Об'єднаних Націй 26 червня 1945 року в Сан-Франциско, метою якого стало досягнення однієї з головних цілей ООН: проводити мирними засобами, у згоді з принципами справедливості й міжнародного права, залагодження або вирішення міжнародних спорів або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру.

Так, концепція *non bis in idem*, що втілює ідеї справедливості та поваги до людської гідності, є латинською максимою, що насамперед містить у собі принцип міжнародного права, також реципований національними правовими системами. Огляд міжнародного права, у свою чергу, підтверджує тезу про те, що розглянутий принцип є «молодою» нормою, сучасне оформлення якої в міжнародно-правових актах датується лише другою половиною ХХ ст. На сьогоднішній день максима *non bis in idem* в якості фундаментального принципу в різних форматах закріплена у безлічі міжнародних документів. Варіативність оформлення зазначеного принципу і його тлумачення залежать від мети прийняття конкретного акту, кола учасників, а також сфери його застосування, а сучасний зміст даного принципу в міжнародному кримінальному праві концентровано оформлено в ст. 20 Римського статуту МКС.

Окремі прояви тлумачення міжнародного права в динаміці, з урахуванням у першу чергу інтересів його суб'єктів, а не існуючих норм, проявилися ще у 50-х роках минулого століття у рішеннях Міжнародного Суду ООН. Так, у спорі між ФРН та Нідерландами і Данією 1969 р. про розмежування морських територій Міжнародний Суд ООН виніс рішення не відповідно до ст. 6 Конвенції про континентальний шельф 1958 р. (згідно

з якою, якщо континентальний шельф приєднується до територій двох держав, береги яких розташовані один проти одного, або двох суміжних держав, то кордон визначається угодою між ними, а якщо такої угоди немає, то кордон визначається за принципом рівної віддаленості від найближчих точок вихідних ліній, від яких відміряється ширина територіального моря кожної з таких держав), а поділив дно Північного моря у відповідності зі справедливими принципами «таким чином, щоб в максимально можливій мірі залишити кожній стороні всі ті частини континентального шельфу, які складають природне продовження її сухопутної території в бік моря і під морем, не зачіпаючи природного продовження сухопутної території іншої сторони» [11]. В англо-норвезькому спорі про риболовну зону 1951 р. Міжнародний Суд ООН також вирішив справу не у відповідності до ст. 2 Конвенції про відкрите море, а на основі «економічних інтересів, які є властивими для держав цього регіону, традиційного лову риби, життєвих потреб населення» [12]. Все це є свідченням нового стану в розвитку міжнародного права, що полягає у підвищенні ролі основних принципів у міжнародному праві, що реалізуються на практиці міжнародного правосуддя, як основоположних начал природного «живого» права сучасного людства.

Саме органи міжнародного правосуддя виявляють та фіксують взаємозв'язок між міжнародно-правовими нормами та принципами для конкретного випадку, що ними розглядається, тим самим виявляючи в міжнародних договорах та інших джерелах міжнародного права справедливе вирішення спору. В пошуку рішень, що ґрунтуються на взаємозв'язку міжнародно-правових норм із іншими такими ж нормами (принципами), судді фактично укріплюють взаємозв'язки між ними, що надає цілісності та ефективності міжнародно-правової системи в цілому.

У виявленні та проголошенні принципів загального міжнародного права, безумовно, провідну роль відіграє Міжнародний Суд ООН. Так, у Рішенні Фабрика в Хожуві ППМП «звергає увагу: положення про те, що порушення зобов'язання тягне за собою обов'язок виплати репарації, має силу принципу міжнародного права і навіть загальної концепції права» [13]. У постанові про тимчасові заходи по справі Електростанція Софії і Болгарії ППМП «застосувала широко визнаний міжнародними судами принцип... у відповідності з яким сторони спору повинні утриматись від будь-яких заходів, здатних нанести шкоду приведенню до виконання рішення, яке має бути прийнятим» [13]. Крім того, ППМП неодноразово застосовувала загальноновизнаний принцип естопель, згідно з яким «одна Сторона не може отримувати вигоду із того факту, що інша сторона не виконала ніяких зобов'язань чи застосувала певні заходи, якщо перша Сторона якимись незаконними діями не завадила іншій стороні виконати зобов'язання, що розглядаються, чи звернутися до Суду, до якого вона мала доступ» [14]. Надалі практику по застосуванню принципів загального міжнародного права продовжив МС, але значно її вдосконалив. Практика МС по ідентифікації та проголошенню принципів загального міжнародного права має велике значення для його розвитку та підтримання цілісності міжнародно-правової системи, оскільки саме принципи є його основою. Проголошуючи та визнаючи за принципами загального міжнародного права статус *erga omnes*, а також тлумачачи звичаєво-правові норми міжнародного права як системоутворюючі норми

міжнародного права, МС підтверджує свій статус дійсно головного органу міжнародного співтовариства та виступає основним гарантом дотримання загальних принципів міжнародного права. Вказані приклади підтверджують «виключне» право МС на проголошення звичаєво-правових норм та принципів міжнародного права, однак це не позбавляє будь-який інший суд, у тому числі і арбітраж *ad hoc*, виявити таку норму; така діяльність не може вважатися вторгненням до компетенції МС та призводити до «фрагментації» міжнародного права. Зокрема, в Рішенні по справі Банкович проти Бельгії і ін. ЄСПЛ підкреслює зв'язок між Європейською конвенцією про права людини і основні свободи і загальним міжнародним правом: «... Суд повинен визначити відповідальність держави у відповідності з основними принципами міжнародного права... Конвенцію слід тлумачити, наскільки це можливо, у відповідності з іншими принципами міжнародного права, частину якого вона утворює» [15].

Відхід від позитивістського методу дотримання єдності в тлумаченні норм позитивного міжнародного права сприяє виробленню найкращих концепцій, доктрин та розвитку міжнародного права. Різносторонність поглядів суддів на зміст норм і принципів міжнародного права свідчить про відкритість міжнародно-правової системи, про її готовність до еволюції, про підвищенні ролі органів міжнародного правосуддя як основного гаранта загальних принципів міжнародного права, що володіють свободою, судовим розсудом виявлення та реалізації з-поміж джерел міжнародного права норм та принципів. У практиці Міжнародного Суду ООН на сучасному етапі вбачаються істотні корективи. Суд береться за розробку більш демократичних і перспективних концепцій міжнародного права. Він вимагає неухильного дотримання міжнародних зобов'язань від будь-яких держав, що опинилися в ролі відповідачів. Багато нового вноситься в процес судочинства. Суд стає більш доступним. Його міжнародний вплив поступово наростає. Найбільш численну категорію утворюють справи, що стосуються порушень державами своїх міжнародних зобов'язань, а також деяких загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Висновок. Особливості механізму реалізації загальних принципів міжнародного права є результатом впливу самої природи принципів як природно-правових, універсальних та загальнообов'язкових регуляторів міжнародно-правових відносин. Незважаючи на те, що міжнародне право вимагає від держав дотримання його основних принципів незалежно від внутрішнього законодавства та конкретизації в міжнародно-правових актах, саме в них, у нормах «secondary», вміщується ефективність та гарантії їх дотримання. Якщо прямиий вплив принципів міжнародного права як загальноновизнаних та природно-правових норм існує поза волею всіх суб'єктів міжнародного правопорядку як мінімум на рівні правосвідомості, морально-етичному та культурному рівні, то норми, що забезпечують, гарантують їх виконання (*secondary norms*), повинні закріплюватися та забезпечуватися до виконання на всіх згаданих вище рівнях правових систем. Тільки цілісний, злагоджений механізм дії інституційної, політичної та морально-етичної системи забезпечення виконання загальних принципів міжнародного права на національному, наднаціональному та міжнародному рівнях може гарантувати реалізацію цілей та завдань, що постають перед усім людством у вигляді загальних принципів міжнародного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисов В.Н. Статус міжнародних договорів в Конституції України / Денисов В.Н. // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 1. – С. 29–36.
2. Avis consultatif du 26 avril 1988 "Applicabilité de l'obligation d'arbitrage en vertu de la section 21 de l'accord du 21 juin 1947 relatif au siège de l'Organisation des Nations Unies" // <http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/csummaries/chqasommaire880426.htm>.
3. Дарда А.В. Проблемы толкования национальными судами общепризнанных принципов международного права : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Дарда А.В. – Москва, 2003. – 145 с.

4. Новые конституции стран СНГ и Балтии : сборник документов / сост.: Дмитриев Ю.А.; сост. и отв. ред.: Михалева Н.А. – М. : Манускрипт, 1994. – 654 с.
5. Сергієнко Н.М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід) : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / Н.М. Сергієнко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 228 с.
6. Новикова Л.А. Общие принципы и нормы международного права в системе российского публичного права : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Новикова Л.А. – Москва, 2001. – 230 с.
7. Буткевич О.В. Міжнародне право XXI ст.: утвердження концепції «живого права» / О.В. Буткевич // Альманах міжнародного права. – 2013. – Вип. 2. – С. 37–47.
8. Slovenia. Constitutional Court. Important decision. Identification: SLO-2001-1-001 // Bulletin on Constitutional Case-Law. – Strasbourg. – 2001. – Edition 1. – P. 131.
9. Решения Конституционного Суда Италии № 238 от 22 октября 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2014/10/Italian-Constitutional-Court-Judgment-238-2014.pdf>; Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 6 декабря 2013 г. № 27-П, город Санкт-Петербург [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rg.ru/2013/12/18/ks-dok.html>.
10. Мартиненко П. Конституційний Суд України: повноваження у контексті дворічного досвіду (квітень 1997 - квітень 1999 року) / Мартиненко П. // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 4. – С. 46–63.
11. Рішення МС ООН у спорі між ФРН та Нідерландами і Данією 1969 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/en/case/51>; <http://www.icj-cij.org/en/case/52>.
12. Рішення МС ООН у спорі про риболовну зону 1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/en/case/5>.
13. Chorzow Factory (Merits). PCIJ. Series A. № 17 (1928). – P. 29.
14. PCIJ. Series A/B. № 79 (1939). – P. 199.
15. Bankovic v. Belgium and others. Decision of 12 December 2001. Admissibility. Application № 52207/99. ECHR 2001-XII. Para.33.

UDC 379.85

THE MODERN MARINE TOURISM SERVICE: FEATURES OF THE PROVIDING PROCESS

СУЧАСНИЙ МОРСЬКИЙ ТУРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ

Ivanova D.A.

Post-Graduate Student of the Maritime and Customs Law Department

National University "Odesa Law Academy"

The article is devoted to the study of the problematic issues in the field of marine tourism in Ukraine. It is identified the essence of the categories "marine tourism", "marine tourism services market" by the author in the article. It is carried out a comparison of indicators of activity of separate economic subjects, participating in the process of marine tourism services production.

Key words: marine tourism, marine tourism service, transportation of a passenger, shipping, a ship.

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань у сфері морського туризму в Україні. У статті автором виявляється суть категорій «морський туризм», «ринок послуг морського туризму». Виконано порівняння показників діяльності окремих суб'єктів господарювання, які беруть участь у процесі виробництва послуг морського туризму.

Ключові слова: морський туризм, послуга морського туризму, перевезення пасажирів, судноплавство, судно.

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов в сфере морского туризма в Украине. В статье автором выявляется сущность категорий «морской туризм», «рынок услуг морского туризма». Выполнено сравнение индикаторов действия отдельных субъектов хозяйствования, участвующих в процессе производства услуг морского туризма.

Ключевые слова: морской туризм, услуга морского туризма, перевозка пассажира, судоходство, судно.

Statement of a problem. Due to the complex economic and political situation, the imperfection of the legislative framework, in particular in the field of taxation and investment, the lack of a competitive passenger fleet and the influence of other essential actors, marine tourism is significantly yield to the growth rates of the North American and European segments of the world market, which is not responds to the potential resource's possibilities of Ukraine. This is confirmed by the low rating of competitiveness of travel and tourism in Ukraine relative to other countries of the world where sea tourism is developed. Therefore, on the basis of adaptation of the experience of developed countries to optimize the use of their own resources and capabilities it is necessary to develop the conceptual framework of maritime tourism in Ukraine.

Analysis of recent researches and publications. Materials of the work are based on the scientific writings of the leading Ukrainian and foreign scientists, legislative acts. The most complete this problem got reflected in the works of I. A. Golubkova [1], V. V. Gihareva [2], V. S. Polivchak [3], V. A. Virgun [4], U. V. Mikhailova [5], U. O. Navrozova [6].

Objects of the article are to identify the essence of the categories "marine tourism", "marine tourism services mar-

ket", to carry out a comparison of indicators of activity of separate economic subjects, participating in the process of marine tourism services production.

Basic material. Maritime tourism has a long prehistory. The first cruise services as the main type of sea tourism services were of an elite nature and a low level of safety. The cruise business is actively developing with the start of the exploitation of transatlantic liners from 1860 to 1960. The most famous cruise companies in the world "Carnival Corporation", was founded in 1972 and "Royal Carribean International", was founded in 1968, arose after the collapse of the transatlantic travel industry. The first cruise ship was called "Oceanic" and was built in 1965 for cruises in the North American geographical segment of the market. It is from the middle of 60's the development begins of mass cruise business. In the 80's the flourishing of the world cruise business has reached its peak by turning into a powerful high – profit industry.

In the modern conditions, cruise business grows every year. Large shipowners in American, Greek, Italian, Danish, Norwegian origins offer a wide range of cruise services, improving their quality by providing a variety of additional services. Another type of maritime tourism is yachting, support